

FÖRETAGAROMBUDSMANNEN

Stiftelsen Den Nya Valfärden
Danderydsgatan 10
Box 5625
114 86 Stockholm

PROMEMORIA

Datum 2006-09-15
Ärende FO 2006-010
PM nr 2 (slutlig bedömning)
Utredare Mårten Hylltner

*Utredning avseende Departementspromemorian "Könsfördelningen i bolagsstyrelser"
(Ds 2006:11)*

Bakgrund

Det övergripande målet i regeringens jämställdhetspolitik sägs vara att kvinnor och män skall ha samma makt att forma samhället och sina egna liv.¹ Det första delmålet på vägen är en jämn fördelning av makt och inflytande. Någon kartläggning av fördelningen av kvinnor och män på maktpositioner inom olika delar av samhället finns för närvarande inte. En utredning, som skall redovisa sitt resultat den 1 november 2006, har dock tillsatts.²

I direktiven till nu aktuell utredning, Könsfördelningen i bolagsstyrelser, anges bland annat att utredaren skall utarbeta ett förslag till ändringar i aktiebolagslagen som säkerställer att minst 40 procent av styrelseledamöterna i ett publikt aktiebolag skall vara av vardera könet. Vidare ingick att undersöka huruvida alla helägda statliga respektive alla helägda kommunala aktiebolag bör omfattas av de föreslagna reglerna, det vill säga även de som inte annars skulle ha omfattats av förslaget samt om regler om könsfördelningen omfatta även andra juridiska personer än aktiebolag, med möjlighet att föreslå de lagändringar som bedöms behövliga.³

Utredaren presenterade sitt förslag i promemorian Könsfördelningen i bolagsstyrelser (Ds 2006:11).

Enligt förslaget skall aktiemarknadsbolag och helägda statliga företag omfattas av regler om könskvotering i styrelserna. Kvoteringsreglerna skall endast omfatta de styrelseledamöter som utse av bolagsstämman, arbetstagarrepresentanter undantas således från kravet på en jämn könsfördelning. Beträffande kommunala aktiebolag anges i promemorian att dessa inte bör könskvoteras eftersom detta skulle kunna leda till svårigheter för de politiska partierna. Enligt utredarens mening kan det heller inte uteslutas att "man

¹ Se prop. 2005/06:155, *Makt att forma samhället och sitt egna liv – nya mål i jämställdhetspolitiken*

² Dir. 2006:23

³ Ds 2006:11, s. 45 ff

genom en sådan framtvingad omplaceringsstrategi också riskerar en kvalitetsförsämring, både i nämnderna och i styrelserna.”⁴

Företagarombudsmannens bedömning

Upprätthållandet av och respekten för äganderätten utgör en grundläggande förutsättning för ett bra företagarklimat.

I ett aktiebolag är det styrelsen som på ägarnas uppdrag ansvarar för bolagets förvaltning och organisation. Mot bakgrund av den tekniska beskrivning utredningen ger av aktiebolagets styrelse finner Företagarombudsmannen det värt att betona det förhållandet att en styrelsepost i ett aktiebolag är ett förtroendeuppdrag. Aktieägarnas rätt att avgöra styrelsens sammansättning och storlek samt att till styrelseledamöter utse de personer aktieägarna har förtroende för utgör således en väsentlig förutsättning för aktieägarnas möjlighet att utöva sin äganderätt.

Utredaren ägnar ett kapitel åt huruvida kvoteringsreglerna bryter mot grundlagen, Europakonventionen eller andra folk- och EG-rättsliga regler. Den omständigheten att utredaren sluter sig till att regler om könskvotering i aktiebolagsstyrelser inte strider mot grundlagen eller mänskliga rättigheter utgör naturligtvis inte någon som helst indikation på att reglerna skulle vara lämpliga. Det är till exempel i de flesta fall inte olagligt att ljuga. De flesta kan nog hålla med om att det inte för den skull är bra att ljuga.

Regler om könskvotering i bolagsstyrelser begränsar aktieägarnas rätt att till styrelseledamöter utse de personer för vilka de känner störst förtroende och utgör därmed ett ingrepp i äganderätten. Ingrepp i äganderätten gör det mindre attraktivt att äga och driva företag och har således en negativ påverkan på företagarklimatet.

Det finns också en risk att ett företags utveckling påverkas negativt om dess ägare vid bestämmandet av styrelsens storlek och sammansättning samt vid utseendet av styrelseledamöter har att göra andra hänsynstaganden än vad de tror är bäst för bolaget och bolagets utveckling. Företagarombudsmannen vill i detta sammanhang poängtera att den problematik och de överväganden som lett fram till att utredaren har förkastat regler om könskvotering i kommunala aktiebolag till största delen är relevant även i förhållande till privat ägda aktiebolag.⁵

⁴ Ds 2006:11, s. 254 f

⁵ Ds 2006:11, s. 251 ff

Den omständigheten att det redan finns regler som begränsar aktieägarnas rätt att avgöra styrelsens storlek och sammansättning samt att utse endast de personer de känner störst förtroende för (exempelvis regler om bosättningskrav samt arbetstagarrepresentanter) medför naturligtvis inte att införandet av regler som ytterligare begränsar denna rätt blir mindre skadligt, snarare tvärtom.

Företagarombudsmannen vill avslutningsvis understryka det olämpliga i att statsmakten använder sig av företagare som medel för att genomföra politiska ambitioner samt peka på den dubbelmoral som förslaget ger uttryck för.

Som tidigare nämnts finns det för närvarande inte någon kartläggning av fördelningen av kvinnor och män på maktpositioner inom olika delar av samhället. Fackföreningarna har i Sverige en stor inverkan på människors dagliga liv. Exempelvis förhandlar de om löner och har möjlighet att förhandla bort turordningsreglerna i lagen (1982:80) om anställningsskydd – LAS. Mot den bakgrunden måste, enligt Företagarombudsmannens mening, fackens förbundsstyrelser anses utgöra en maktsektor i samhället.

Efter en genomräkning av förbundsstyrelserna i LO:s 15 medlemsförbund kan Företagarombudsmannen konstatera att endast en femtedel av LO förbunden har en styrelse med minst 40 procents representation av vardera könet. Faktum är att i drygt hälften av förbundsstyrelserna tillhör mindre än en fjärdedel av styrelseledamöterna det underrepresenterade könet. En femtedel av förbundsstyrelserna saknar helt kvinnliga ledamöter.

Med tanke på den nära koppling som finns mellan regeringen och LO-förbunden hade det naturligtvis varit klädsamt om regeringen hade börjat försöka påverka könsfördelningen inom de organisationerna innan regeringen tillsatte en utredning om könskvotering i aktiebolagsstyrelser.

Regeringen utser bland annat generaldirektörer, det vill säga personer med makt att fatta beslut som får konsekvenser för flertalet människor. Regeringen har således full kontroll över vilka personer som utses till generaldirektörer. Den 1 juli 2005 fanns det 156 generaldirektörer i Sverige. Mindre än en tredjedel av dessa var kvinnor.⁶ Det är alltså en bit kvar till 40 procents gränsen. Under perioden den 1 juli 2005 till den 30 juni 2006

⁶ Se prop. 2005/06:1 utgiftsområde 2 bilaga 1, s. 17

utsåg regeringen 17 nya generaldirektörer. Av dessa 17 nyutnämnda generaldirektörer är endast 3 kvinnor.⁷

Av den internationella utblick utredaren redovisar kan konstateras att åtminstone tre av de sju granskade länderna (Danmark, Finland och Norge) ålägger offentliga organ högre krav på en jämn könsfördelning än Sverige gör. Ett land (Norge) har infört ett kvoteringskrav även i privat ägda företag. Det är värt att notera att effekterna av den norska lagstiftningen ännu inte kan skönjas fullt ut eftersom regleringen börjar gälla för redan existerande aktiebolag först den 1 januari 2008.

Inte något av de av utredaren granskade länderna ställer högre krav på jämställdhet i privat ägda bolag än landet ställer på samtliga offentligt ägda företag eller när offentliga organ i övrigt svarar för utnämningar och håller val till utskott, styrelser, råd och nämnder.

Såvitt Företagarombudsmannen känner till finns det i Sverige inte någon författningsreglerad könskvotering för närvarande. Enligt utredarens förslag skall aktiemarknadsbolag samt helägda statliga aktiebolag (vilka huvudsakligen redan uppfyller de föreslagna kraven) omfattas av kvoteringsreglerna medan kommunala aktiebolag (vilka huvudsakligen inte uppfyller kraven) inte skall omfattas. Någon kvoteringsreglering för andra offentliga organ föreslås inte.

Företagarklimatet omfattar inte bara lagar och regeltillämpning utan även hur företagare runt om i landet upplever sin situation. Därför utgör redan den signal regeringen sänder till svenska företagare då den överväger att ställa högre krav på näringslivet att uppfylla politiska mål, såsom jämställdhet mellan könen, än vad staten är beredd att ställa på det offentliga och offentligt ägda organ en brist i det svenska företagarklimatet. För det fall reglerna genomförs kommer dessa att utgöra ett ingrepp i äganderätten och därmed en ytterligare försämring av det svenska företagarklimatet.

⁷ Uppgiften finns inte med i den officiella statistiken, varför Företagarombudsmannen begärt och fått ut samtliga de regleringsbeslut avseende anställning som generaldirektör som fattats under perioden.

Företagarombudsmannen verkar, på initiativ av tankesmedjan Den Nya Välfärden, för ett bättre företagarklimat i Sverige. Arbetet sker genom utredning och publicering av konkreta exempel på brister i företagarklimatet. Företagarombudsmannen har en styrelse bestående av företagare, ekonomer och publicister som på ideell basis leder verksamheten. I bedömningen av förevarande fall deltog Tommy Adamsson (ordförande), Patrik Engellau, Thomas Gür, Lars I W Jansson och Monica Werenfels-Röttorp